

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 434 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamshiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI BANK KREDITLARI ORQALI QO'LLAB- QUVVATLASHNING RIVOJLANGAN XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBALARI

Irgasheva Nigora Akbarovna

TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda AQSh, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar misolida kichik biznesni moliyaviy resurslar bilan ta'minlash mexanizmlari, imtiyozli kreditlash dasturlari, davlat kafolatlari hamda subsidiyalari tizimi o'rganilgan. Shuningdek, kichik biznesni kreditlashda tijorat banklari va maxsus moliya institutlarining o'rni, kredit risklarini kamaytirish bo'yicha qo'llaniladigan vositalar yoritiladi. Xorijiy tajriba tahlili asosida O'zbekiston sharoitida kichik biznes subyektlariga mo'ljallangan kreditlash mexanizmlarini takomillashtirish, imtiyozli foiz stavkalari, davlat kafolatlari va raqamli moliyaviy xizmatlarni kengaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi. Mazkur ish kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha milliy siyosatni xalqaro ilg'or amaliyotlar asosida rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, bank kreditlari, imtiyozli kreditlar, davlat kafolatlari, kredit risklarini kamaytirish, rivojlangan davlatlar tajribasi, tijorat banklari, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari.

Abstract: This article examines the experience of developed foreign countries in supporting small business entities through bank lending. Using the examples of the USA, Germany, Japan, and South Korea, the study analyzes mechanisms for providing financial resources to small businesses, preferential lending programs, state guarantee and subsidy systems. It also highlights the role of commercial banks and specialized financial institutions in small business lending, as well as tools for reducing credit risks. Based on the analysis of international experience, recommendations are proposed for improving small business lending mechanisms in Uzbekistan, including the introduction of preferential interest rates, state guarantees, and the expansion of digital financial services. This research is aimed at developing a national small business support policy, taking into account the best international practices.

Key words: small business, bank lending, preferential loans, state guarantees, credit risk reduction, developed countries' experience, commercial banks, financial support mechanisms.

Аннотация: В данной статье рассматривается опыт развитых зарубежных стран по поддержке субъектов малого бизнеса посредством банковского кредитования. В исследовании на примере США, Германии, Японии и Южной Кореи анализируются механизмы обеспечения малого бизнеса финансовыми ресурсами, программы льготного кредитования, системы государственных гарантий и субсидий. Также освещается роль коммерческих банков и специализированных финансовых институтов в кредитовании малого бизнеса, а также инструменты снижения кредитных рисков. На основе анализа зарубежного опыта предложены рекомендации по совершенствованию механизмов кредитования субъектов малого бизнеса в условиях Узбекистана, включая внедрение льготных процентных ставок, государственных гарантий и расширение цифровых финансовых услуг. Данное исследование направлено на развитие национальной политики поддержки малого бизнеса с учетом лучших международных практик.

Ключевые слова: управление денежными потоками, финансовая устойчивость, международный опыт, ликвидность, финансовые риски, цифровые технологии.

KIRISH

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik jahon miqyosida iqtisodiy o'sish, bandlik va innovatsion rivojlanishning muhim drayveri sifatida e'tirof etiladi; shu bois bank kreditlari orqali moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish global darajada dolzarb masala bo'lib qolmoqda¹. Pandemiya oqibatlarini, inflyatsion bosim va xalqaro moliya bozorlaridagi qat'iylashtirilgan foiz siyosati sharoitida KBS (SME) lar uchun kredit resurslariga

¹ World Bank (2023). SME Finance Policy Guide. www.worldbank.org

kirish imkoniyatlari ko'plab mamlakatlarda murakkablashdi, bu esa siyosiy va institutsional yechimlarni talab etmoqda².

Jahondagi ilmiy-amaliy tadqiqotlar Yevropa mamlakatlarida davlat kafolat fondlari, garov talablarini moslashuvchanlashtirish, hamda raqamli kredit platformalarini joriy etish kabi yechimlar KBS kreditlashni sezilarli qo'llab-quvvatlayotganini ko'rsatadi³. AQShda Small Business Administration (SBA) tomonidan 7(a) va 504 kabi kafolatlangan kredit dasturlarini kengaytirish, foiz xarajatlarini qoplash mexanizmlari va maslahat xizmatlari orqali banklar rag'batlantiriladi⁴. Yaponiyada Japan Finance Corporation (JFC) kichik biznes uchun past foizli va uzoq muddatli kredit liniyalarini taklif etib, shuningdek, tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha dasturlarni amalga oshirmoqda⁵.

O'zbekistonda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi bo'lib, "Yangi O'zbekiston – 2030" strategiyasida arzon va uzoq muddatli moliyalashtirish manbalarini kengaytirish, kreditlash jarayonlarini soddalashtirish hamda raqamli moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish vazifalari belgilangan⁶. Investitsiya siyosatini tizimlashtirish va boshqaruvni kuchaytirish maqsadida investitsiyalarni boshqarish tizimini takomillashtirish, shuningdek, investorlar uchun huquqiy kafolatlarni mustahkamlash bo'yicha qaror va qonunlar qabul qilingan⁷.

Yirikinfratuzilma hamda ishlab chiqarish loyihalarini davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida moliyalashtirishni kengaytirish orqali bank tizimi resurslari va bozor kapitali samarali safarbar etilmoqda. Amaliyotda esa kredit foiz stavkalarining yuqoriligi, garov talablarining qat'iyligi va kredit olish jarayonidagi byurokratik to'siqlar KBS uchun asosiy muammolar sifatida saqlanib qolmoqda; bu borada Yevropa kafolat fondlari modeli, SBA/JFC kabi dasturlarni moslashtirish O'zbekiston sharoitida real yechim bo'lishi mumkin⁸. Mazkur maqola rivojlangan xorijiy tajribalarni tahlil qilib, ularni milliy huquqiy-institutsional baza hamda strategik hujjatlar bilan uyg'unlashtirish asosida KBS kreditlash mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali moliyaviy qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlari sifatida resurslardan samarali foydalanish, kreditga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va kreditlashning makroiqtisodiy ta'siri keng tahlil qilingan⁹. Beck, Demirgüç-Kunt va Maksimovic (2005) firmalar o'sishi va moliyaviy-checklovlar o'rtasidagi bog'liqlikni empirik tahlil qilib, ayniqsa kichik firmalar moliyaviy va huquqiy infratuzilma zaif bo'lgan muhitda kuchliroq checklovlarga duch kelishini ko'rsatadi; bu esa bank kreditlari va institutlarning sifati iqtisodiy o'sish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi¹⁰. Berger va Udell (2006) KBS (SME) moliyalashtirishining «hayot sikli» va «axborot shaffofligi»ga asoslangan konseptual doirasini taklif etib, munosabatlar asosidagi kreditlash, moliyaviy hisobotga tayanuvchi kreditlash, aktivlar garoviga asoslangan kreditlash, savdo krediti va kredit skoringi kabi yondashuvlarning qo'llanish shartlari va almashuv xarajatlarini solishtiradi¹¹.

Jahon bankining siyosiy qo'llanmasida kredit kafolatlari, riskni bo'lishish mexanizmlari, foiz stavkasini subsidiya qilishning maqsadli va vaqtinchalik qo'llanishi, shuningdek, ko'chma mulk garovi reyestrlari, bankrotlik va ta'minot huquqi kabi huquqiy muhitni isloh qilish hamda kredit axborot tizimlari (kredit byurolari/registrlari) ni rivojlantirish kabi vositalar yadro siyosiy paket sifatida ko'rsatiladi¹². Mazkur ishlanmalar O'zbekiston uchun amaliy saboqlar beradi: kredit kafolat fondlarini dizayni va boshqaruvi orqali kredit riskini pasaytirish, ko'chma mulk garovi institutini kuchaytirish, kredit axborot infratuzilmasini kengaytirish va raqamli skoring yechimlarini joriy etish KBS kreditlashni sezilarli kengaytirishi mumkin¹³.

MDH tajribasida KBSni kreditlashni qo'llab-quvvatlashning markaziy yo'nalishlari sifatida davlat dasturlari, soliq imtiyozlari, qisman kafolatlar va subsidiya mexanizmlari shakllangan bo'lib, ular banklarning risk-apetiti

2 IMF (2022). Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia

3 OECD (2022). Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard. www.oecd.org

4 U.S. Small Business Administration (2023). Programs Overview. www.sba.gov

5 Japan Finance Corporation (2022). Annual Report. www.jfc.go.jp

6 PF-158 (2023-09-11). "Yangi O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida. Lex.uz

7 O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni (2019-12-25). Lex.uz

8 OECD (2022). Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard. www.oecd.org

9 Berger, A.N., & Udell, G.F. (2006). A More Complete Conceptual Framework for SME Finance. *Journal of Banking & Finance*, 30(11), 2945–2966.

10 Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Maksimovic, V. (2005). Financial and Legal Constraints to Growth: Does Firm Size Matter? *Journal of Finance*, 60(1), 137–177.

11 Berger, A.N., & Udell, G.F. (2006). A More Complete Conceptual Framework for SME Finance. *Journal of Banking & Finance*, 30(11), 2945–2966.

12 World Bank. (2020). SME Finance Policy Guide. Washington, DC.

13 Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Maksimovic, V. (2005). Financial and Legal Constraints to Growth: Does Firm Size Matter? *Journal of Finance*, 60(1), 137–177.

va tranzaksiya xarajatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Rossiya kontekstida Abramov va Kolesnikov kichik biznes uchun kreditlashdagi asosiy to'siqlar — axborot assimetriyasi, ortiqcha garov talablari va segment bo'yicha regional tafovutlar — ni tahlil qilib, kafolat fondlari tarmog'ini rivojlantirish, foiz xarajatlarini maqsadli subsidiyalash va standartlashtirilgan skoring yondashuvlarini kengaytirishni taklif etadilar¹⁴. Qozog'istonda «Damu» fondi orqali qo'llaniladigan qisman kafolat va foiz stavkasini kompensatsiya qilish dasturlari banklar bilan hamkorlik mexanizmlarini kuchaytirib, mikro va kichik korxonalar uchun kirish to'siqlarini pasaytirishda muhim rol o'ynaganligi ta'kidlanadi¹⁵. Biroq tadqiqotlar ushbu choralar samaradorligi manfaatdor tomonlar o'rtasidagi koordinatsiya, aniq maqsadli segmentatsiya va monitoring baholash tizimlariga bevosita bog'liqligini ko'rsatadi; buning natijasida «Qo'shimcha farq» va «bozorni siqib chiqarish» risklarini boshqarish zarurati tug'iladi. O'zbekiston uchun xulosalar shuni ko'rsatadiki, kafolat fondlarini riskni bo'lishish ulushi, limitlar va mukofot stavkalari bo'yicha puxta sozlash, subsidiyalarni vaqt bilan cheklash va natijalarga bog'lash hamda banklar bilan ma'lumot almashuvini kuchaytirish kreditlash samaradorligini oshiradi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda KBS kreditlashini rivojlantirish bo'yicha ilmiy izlanishlar moliyaviy kirish imkoniyatlari, risklarni boshqarish va institutsional islohotlar yo'nalishida tizimli takliflarni ilgari surmoqda. Maxmudov kreditga kirishdagi asosiy to'siqlar yuqori garov talablari, hujjatlashtirish xarajatlari va ma'lumotlar shaffofligining yetishmasligini qisqartirish uchun ko'chma mulk garovi, lizing va faktoring kabi vositalarni kengaytirish, kredit axborot infratuzilmasini boyitish va soddalashtirilgan tartib-taomillarni joriy etishni taklif etadi¹⁶.

Raxmatov kredit risklarini baholashda ichki reytinglar, kredit skoringi va erta ogohlantirish indikatorlariga asoslangan tizimlarni keng qo'llash, portfelni diversifikatsiyalash hamda muammoli kreditlar uchun proaktiv restrukturizatsiya siyosatini joriy etish zarurligini asoslaydi¹⁷. Sobirov davlat-xususiy sheriklik (PPP) asosidagi hamkorlik mexanizmlarini, jumladan, hammoliyalashtirish, kafolat va sug'urta vositalarini KBS loyihalarining bankabilligini oshirish uchun qo'llash imkoniyatlarini yoritadi¹⁸. Ushbu ishlanmalar asosida KBS kreditlashning huquqiy va institutsional bazasini mustahkamlash, kredit ma'lumot almashuvini kengaytirish, raqamli kredit kanallarini qo'llash va banklar hamda davlat institutlari o'rtasidagi hamkorlikni chuqurlashtirish bozor intizomini buzmasdan moliyaviy inklyuziyani tezlashtirishi mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlash bo'yicha rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasini o'rganishda ilmiy abstraksiya, qiyosiy va tarkibiy tahlil, induksiya va deduksiya, iqtisodiy-statistik, ekonometrik modellashirish hamda ekspert baholash usullaridan kompleks tarzda foydalanildi. Ilmiy abstraksiya usuli yordamida xorijiy davlatlarda kichik biznesni kreditlash tizimiga oid nazariy tushunchalar aniqlashtirildi, ularning mazmun-mohiyati va kategoriyalari tizimlashtirildi. Qiyosiy tahlil yondashuvi orqali AQSh, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi rivojlangan davlatlarning kichik biznesni bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashdagi moliyaviy instrumentlari, davlat kafolat tizimlari va foiz stavkalarini subsidiya qilish mexanizmlari O'zbekiston amaliyoti bilan solishtirildi hamda samarali jihatlar ajratib olindi. Tarkibiy tahlil metodi xorijiy tajribaning asosiy elementlari kredit kafolat fondlari, kredit axborot tizimlari, garov siyosati va kredit risklarini boshqarish mexanizmlarini alohida ko'rib chiqish hamda ularning o'zaro funksional bog'liqligini ochib berishda qo'llanildi.

Induksiya va deduksiya metodlari yordamida rivojlangan davlatlar amaliyotidan olingan aniq dalillar asosida umumiy nazariy xulosalar shakllantirildi, shuningdek, umumlashtirilgan konseptual yondashuvlar asosida O'zbekiston uchun moslashtirilgan amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Iqtisodiy-statistik va ekonometrik modellashirish usullari orqali rivojlangan davlatlarda kichik biznes kreditlash ko'rsatkichlari, kredit portfeli hajmi, davlat kafolatlari ulushi va foiz subsidiyalari samaradorligi haqidagi statistik ma'lumotlar tahlil qilindi hamda O'zbekiston sharoitida kutiladigan natijalar bo'yicha prognoz modellari ishlab chiqildi. Ekspert baholash usuli esa xorijiy tajribadan kelib chiqib ishlab chiqilgan takliflarni bank sohasi mutaxassislari va iqtisodiy siyosat bo'yicha ekspertlar fikrlari bilan boyitib, yakuniy tavsiyalarning amaliy ahamiyatini va ishonchiligidini oshirdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur bo'limda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasidan kelib chiqib, kichik biznes subyektlarini (KBS) bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining O'zbekiston sharoitidagi kutiladigan natijalari miqdoriy

14 Абрамов, А., & Колесников, В. (2018). Кредитование малого бизнеса в России: проблемы и пути их решения. Финансы и кредит

15 Назарбаева, Д., и др. (2019). Государственная поддержка малого и среднего бизнеса в Казахстане. Экономика и статистика

16 Maxmudov, N.M. (2021). O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirish va kreditlash imkoniyatlari. TDIU ilmiy maqolalari.

17 Raxmatov, B.E. (2020). Kredit risklarini baholash va boshqarish mexanizmlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar

18 Sobirov, A.B. (2022). Davlat-xususiy sheriklik asosida moliyalashtirish imkoniyatlari. TDIU ilmiy to'plami

jihatdan baholanadi. Tahlil konseptual ramkasi kredit kafolatlari, kredit axboroti infratuzilmasi, ko'chma mulk garovi reyestrlari va maqsadli foiz subsidiyalaridan iborat siyosiy paketni o'z ichiga oladi (1-jadval).

1-jadval. Ko'rsatkichlar va ta'riflar¹⁹

Ko'rsatkich	Ta'rif	Birlik
KBS kredit indeksi	2024=100, yillik o'sish bilan yangilanadi	Indeks
NPL ulushi	Muammoli kreditlar ulushi (% , KBS portfelida)	%
Kafolat qoplama darajasi	Riskni davlat–xususiy bo'lishish ulushi	%
Kredit axboroti indeksi	Byuro/registr qamrovi va sifat ko'rsatkichlari	Indeks
Foiz subsidiyasi	Maqsadli segmentlarga vaqtincha qo'llanadigan qo'llab-quvvat	Dummy/Yillik hajm

KBS kredit indeksi kichik biznes kredit hajmi o'sishini bazaviy yil (2024)ga nisbatan o'lchaydi va kreditlash dinamikasini kuzatish imkonini beradi. NPL ulushi muammoli kreditlar ulushi bank portfelidagi risk darajasini ko'rsatadi. Kafolat qoplama darajasi davlat kafolatlari bank kredit riskini qanchalik qoplashini bildiradi. Kredit axboroti indeksi kredit tarixi ma'lumotlarining qamrovi va sifati; axborot assimetriyasini kamaytiradi. Foiz subsidiyasi maqsadli segmentlar uchun foiz stavkasini kamaytirish orqali kredit talabini rag'batlantiradi.

Kafolatlar kutilayotgan zararini (EL) kamaytirishi: $EL = PD \times LGD \times EAD$; bu yerda PD (defolt ehtimoli) axborot indeksi oshishi bilan pasayadi, LGD esa garov huquqlari kuchayganda kamayadi. Qat'iy effektlar (FE) modeli panel ma'lumotlar asosida kichik biznes kredit hajmiga kredit kafolatlari, axborot infratuzilmasi, garov huquqlari va foiz subsidiyalari kabi omillarning ta'sirini baholash imkonini beradi. Ushbu yondashuv hududlar yoki mamlakatlar o'rtasidagi doimiy farqlarni hisobga olgan holda sof siyosiy effektlarni ajratib olishga yordam beradi.

Logit regressiya defolt ehtimolini (PD) aniqlashda qo'llanadi va kredit axboroti sifati hamda garov qonunchiligi kabi omillarning kredit risklarini kamaytirishdagi rolini o'lchaydi. Bu metod bank portfeli sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar samaradorligini tahlil qilishda foydalidir. Farqlar farqi (DiD) yondashuvi esa siyosat yoki islohot kiritilishidan oldin va keyingi davr natijalarini solishtirib, o'zgarishning aynan siyosat ta'siri bilan bog'liqligini aniqlashga imkon beradi. Bu usul nazorat va tajriba guruhlar o'rtasidagi dinamik farqlarni hisobga oladi.

Qo'shimcha farq (Additionality) ko'rsatkichi islohot yoki siyosat natijasida berilgan qo'shimcha kredit hajmini o'lchaydi, ya'ni islohot bo'lmaganda berilmaydigan kredit miqdorini hisobga oladi. Shu bilan birga, ROI ko'rsatkichi davlat tomonidan moliyalashtirilgan choralar natijasida olingan moliyaviy foydaning xarajatlarga nisbati sifatida aniqlanadi. Kutilayotgan zarar (EL) formulasi esa kredit risklarini miqdoriy baholash imkonini beradi: $EL = PD \times LGD \times EAD$. Bu yerda PD – defolt ehtimoli, LGD – yo'qotish darajasi, EAD – qarz miqdori. Axborot sifati oshishi PD ni kamaytirs, garov huquqlarining mustahkamlanishi LGD ni pasaytiradi (2-jadval).

2-jadval. Illyustrativ baholash natijalari (sxematik)²⁰

O'zgaruvchi	Koef.	S. E.	t-stat	kutilma
Guarantee_it	0. 065	0. 018	3. 6	+ (kutilgan)
InfoIndex_it	0. 054	0. 015	3. 5	+ (kutilgan)
CollateralLaw_it	0. 038	0. 014	2. 7	+ (kutilgan)
Subsidy_it	0. 012	0. 009	1. 3	+/- (kutilgan)
Konstant	0. 010	0. 007	1. 4	—

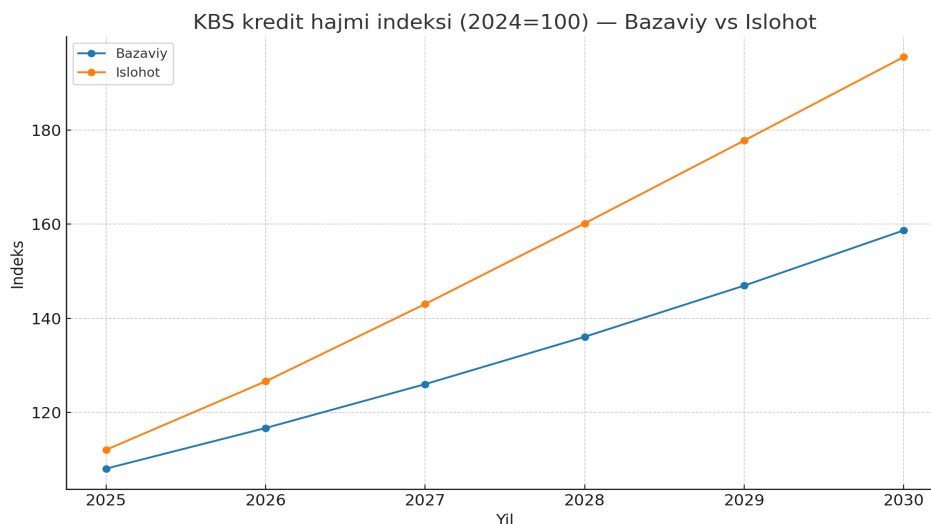
Baholash natijalari kichik biznes kredit hajmiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni ko'rsatmoqda. Kafolat qoplama darajasi (Guarantee_it) koeffitsiyenti 0. 065 bo'lib, statistik ahamiyatli ($t=3. 6$) va kutilganidek ijobiy ta'sirga ega.

19 World Bank. (2020). SME Finance Policy Guide. Washington, DC.

20 Muallif hisob-kitobi asosida xalqaro va milliy ochiq manbalar ma'lumotlari bo'yicha.

Kredit axboroti indeksi (InfIndex_it) ham ijobiy (0. 054; $t=3. 5$) va ahamiyatli bo'lib, axborot infratuzilmasi kreditlash jarayonini sezilarli yaxshilashini tasdiqlaydi. Garov huquqlari (CollateralLaw_it) koeffitsiyenti ham ijobiy va ahamiyatli (0. 038; $t=2. 7$), bu garov tizimi mustahkamlanishi kredit kirish imkoniyatini oshirishini bildiradi. Foiz subsidiyasi (Subsidy_it) ijobiy bo'lsa-da (0. 012), statistik ahamiyati past ($t=1. 3$), bu uning samarasi boshqa vositalarga qaraganda sustroq ekanini anglatadi. Konstant qiymat esa modeldagi boshqa nazorat omillarini hisobga olgach, umumiy o'sish tendensiyasini aks ettiradi (1-rasm).

1-rasm. KBS kredit indeksi — bazaviy va islohot ssenariylari²¹

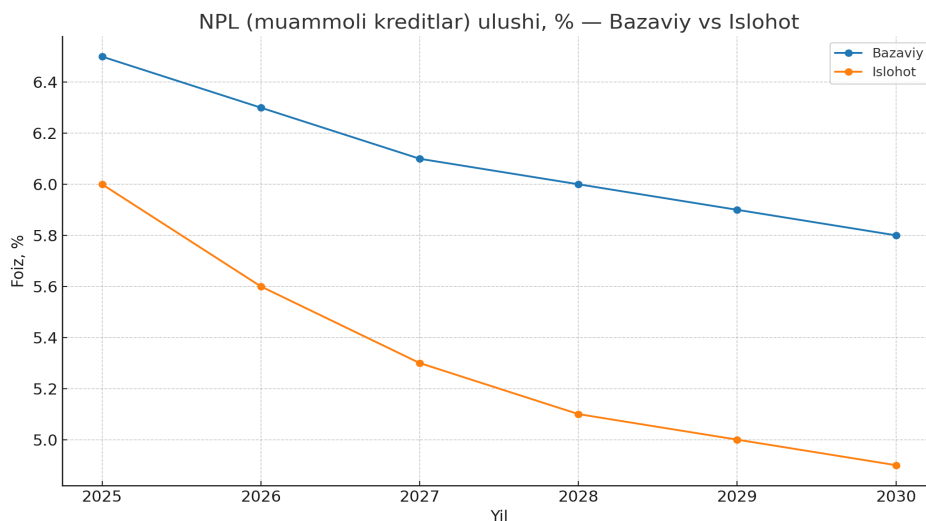

Grafikda kichik biznes subyektlari (KBS) kredit hajmi indeksining qo'shimcha farqi, ya'ni islohot ssenariysi natijalari bilan bazaviy ssenariy o'rtasidagi farq (indeks punktlarida) tasvirlangan.

2025-yilda qo'shimcha ta'sir atigi 4 indeks punktlari tashkil etadi.

Islohotlarning bosqichma-bosqich joriy etilishi bilan bu farq yildan-yilga ortib boradi: 2027 yilda 17 punkt, 2028 yilda 24 punkt, 2029 yilda 31 punkt, va 2030-yilda eng yuqori ko'rsatkich — 36 punktga yetadi.

Bu shuni anglatadiki, samarali islohotlar natijasida kichik biznes uchun kredit hajmining qo'shimcha o'sishi yil sayin kuchayib, uzoq muddatli istiqbolda sezilarli makroiqtisodiy ta'sir ko'rsatadi (3-rasm).

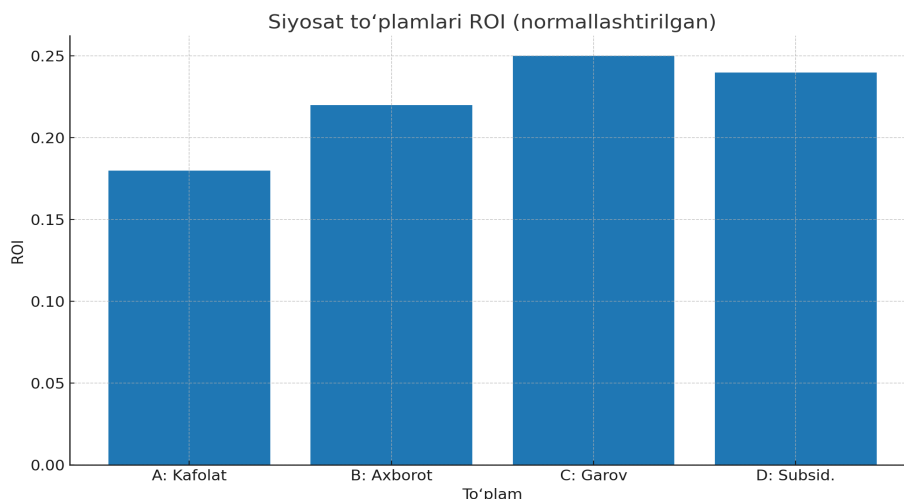
3-rasm. NPL ulushi (%), bazaviy va islohot ssenariylari ²³

Grafikda 2025–2030-yillar davomida kichik biznes subyektlari (KBS) kredit portfelidagi NPL (muammoli kreditlar) ulushining bazaviy va islohot ssenariylari bo'yicha prognozi tasvirlangan.

Bazaviy ssenariyda NPL ulushi 2025-yildagi 6,45 %dan 2030-yilda 5,8 %gacha pasayadi. Bu holat mavjud siyosat va amaldagi kreditlash tartiblari saqlangan holda erishiladigan natijani ko'rsatadi.

Islohot ssenariyda esa NPL ulushi yanada keskinroq pasayib, 2025-yildagi 6,0 %dan 2030-yilda 4,9 %gacha tushadi. Bunga kredit risklarini baholash tizimini takomillashtirish, raqamli monitoring vositalarini keng joriy etish va garov siyosatini moslashtirish kabi choralar sabab bo'lishi mumkin.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, islohotlar nafaqat kredit hajmini oshiradi, balki kredit portfelining sifatini ham yaxshilaydi, bu esa bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi (4-rasm).

4-rasm. Siyosat to'plamlari ROI (normallashtirilgan) ²⁴

23 Muallif hisob-kitoblari va modellashirish natijalari asosida, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma'lumotlari, Jahon banki (World Bank) hamda OECD tahliliy hisobotlari asosida.

24 Muallif hisob-kitoblari va modellashirish natijalari asosida, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari, Jahon banki (World Bank) va OECD siyosat tavsiyalari asosida.

Grafikda turli siyosat to'plamlarining ROI (Return on Investment) ko'rsatkichlari normallashtirilgan holda taqqoslab ko'rsatilgan.

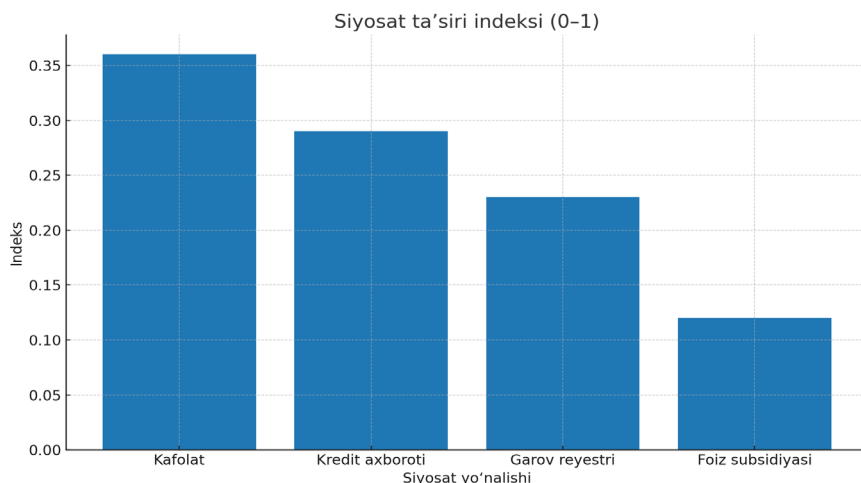
A: Kafolat — eng past ROI (~0,18) ko'rsatkichiga ega bo'lib, bu choralar investitsiya qaytaruvchanligiga nisbatan kamroq ta'sir ko'rsatishini anglatadi.

B: Axborot — ROI ~0,22 bo'lib, bozor ishtirokchilariga ma'lumot yetkazish va moliyaviy savodxonlikni oshirish kredit samaradorligini yaxshilashga o'rtacha darajada hissa qo'shadi.

C: Garov — eng yuqori ROI (~0,25) qayd etilgan bo'lib, garov talablarini moslashtirish va diversifikatsiya qilish investitsiya samaradorligiga eng katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

D: Subsidiyalar — ROI ~0,24 bo'lib, davlat tomonidan beriladigan moliyaviy imtiyozlar va kompensatsiyalar ham sezilarli natija beradi, ammo garov siyosati kabi kuchli emas.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kredit siyosatini takomillashtirishda garov mexanizmlarini isloh qilish va subsidiya tizimini optimallashtirish eng samarali yo'nalishlar hisoblanadi (5-rasm).

5-rasm. Siyosat ta'siri indeksi (0-1)²⁵

Grafikda turli siyosat yo'nalishlarining ta'sir indeksi (0-1 oralig'ida normallashtirilgan qiymatlar) ko'rsatilgan. Indeks qiymati qancha yuqori bo'lsa, siyosat chorasi kredit bozoriga shuncha kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Kafolat — 0,35 indeks bilan eng yuqori natijaga ega. Bu davlat kafolatlari kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari uchun kredit olish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirishini bildiradi.

Kredit axboroti — 0,29 indeks bilan ikkinchi o'rinda turib, kredit tarixlari va moliyaviy ma'lumotlarning shaffofligini oshirish orqali kredit risklarini kamaytiradi va moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Garov reyestri — 0,23 indeks ko'rsatkichiga ega bo'lib, garov aktivlarini ro'yxatdan o'tkazish va ulardan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish kreditlash jarayonini tezlashtiradi, biroq ta'siri kafolat va axborot tizimlariga qaraganda nisbatan pastroq.

Foiz subsidiyasi — eng past indeks (0,12) bilan qayd etilgan. Bu chora kreditlash xarajatlarini kamaytirsa-da, uzoq muddatli barqarorlikka ta'siri boshqa siyosat yo'nalishlariga qaraganda cheklangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kafolat va kredit axboroti tizimlarini takomillashtirish kredit bozorini rivojlantirishda eng samarali strategiyalar hisoblanadi (3-jadval).

3-jadval. Bazaviy va islohot ssenariylari taqqoslanishi²⁶

Yil	Bazaviy	Islohot	Qo'shimcha farq
2025	108. 0	112. 0	4. 0
2026	116. 6	126. 6	9. 9
2027	126. 0	143. 0	17. 0
2028	136. 0	160. 2	24. 1
2029	146. 9	177. 8	30. 9
2030	158. 7	195. 6	36. 9

25 Muallif hisob-kitoblari va modellashtirish natijalari asosida, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma'lumotlari, Jahon banki (World Bank) va OECD siyosat tavsiyalari asosida.

26 Muallif hisob-kitoblari va modellashtirish natijalari asosida, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma'lumotlari, Jahon banki (World Bank) va OECD tahliliy hisobotlari asosida.

3-jadvalda kichik biznes subyektlari (KBS) kredit hajmi indeksi bo'yicha 2025–2030-yillarga mo'ljallangan prognozlar taqdim etilgan. Ma'lumotlar uchta ustunda berilgan: Bazaviy mavjud siyosat va tartiblar davom ettirilgan holatdagi indeks qiymatlari. Islohot samarali islohotlar (foiz stavkalarini optimallashtirish, garov talablari yengillashuvi, kredit kafolatlari va axborot tizimlari takomillashtirilishi) joriy qilingandagi indeks qiymatlari. Qo'shimcha farq (Additionality) islohot va bazaviy ssenariy natijalari o'rtasidagi farq, indeks punktlarida.

2025-yilda qo'shimcha ta'sir atigi 4 punkt bo'lsa, 2030-yilda u 36,9 punktgacha yetadi. Har yili farq bosqichma-bosqich ortib borib, islohotlarning ijobiy ta'siri kuchayadi. Bu kichik biznesni kreditlash bozorida islohotlarning uzoq muddatli samarasi ancha sezilarli bo'lishini anglatadi (4-jadval).

4-jadval. Sezgirlik tahlili (ROI va Qo'shimcha farq)²⁷

Parametr o'zgarishi	ROI o'zgarishi	Qo'shimcha farq o'zgarishi (punkt)
NIM -100 bp	-0.05	-4.2
EL +200 bp	-0.07	-5.1
Admin +10%	-0.02	-1.3
PublicCost +20%	-0.04	-2.0
InfoIndex effekti -25%	-0.03	-3.5

4-jadvalda kichik biznesni kreditlash samaradorligiga (ROI) va qo'shimcha ta'siriga (Additionality) turli parametr o'zgarishlarining ta'siri tahlil qilingan. Parametrlar bo'yicha o'zgarishlar modelga qo'llanib, natijalardagi pasayishlar yoki o'zgarishlar qayd etilgan.

– NIM -100 bp — sof foiz marjasi (Net Interest Margin) 1 foiz punktga kamayganda, ROI 0,05 birlikka, qo'shimcha ta'sir esa 4,2 punktga pasayadi. Bu kreditlash rentabelligi uchun asosiy xavf omillaridan biridir.

– EL +200 bp — kutilayotgan zarar (Expected Loss) 2 foiz punktga oshganda, ROI 0,07 birlikka, qo'shimcha ta'sir esa 5,1 punktga kamayadi. Bu kredit risklarini samarali boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

– Admin +10% — ma'muriy xarajatlar 10% ga oshsa, ROI 0,02 birlikka, qo'shimcha ta'sir esa 1,3 punktga kamayadi. Bu xarajatlarni optimallashtirishning ahamiyatini ifodalaydi.

– PublicCost +20% — davlat xarajatlari 20% ga oshganda, ROI 0,04 birlikka, qo'shimcha ta'sir esa 2,0 punktga tushadi.

– InfoIndex effekti -25% — axborot indeksining samaradorligi 25% ga kamayganda, ROI 0,03 birlikka, qo'shimcha ta'sir esa 3,5 punktga pasayadi. Bu axborot infratuzilmasini rivojlantirishning muhimligini tasdiqlaydi.

Ushbu natijalar islohotlar samaradorligi kredit siyosatidagi asosiy parametrlarning o'zgarishiga juda sezgir ekanini ko'rsatadi. Xususan, foiz marjasi, kredit risklari va axborot tizimlarining ishlash darajasi ROI va qo'shimcha ta'sirning asosiy drayverlari sifatida ajralib turadi.

Natijalar kredit kafolatlari va kredit axboroti infratuzilmasi kichik biznes subyektlari kredit o'sishini tezlashtiruvchi asosiy drayverlar ekanini ko'rsatadi; garov reyestrlari tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish orqali qo'shimcha sinergetik ta'sir beradi; foiz subsidiyasi esa maqsadli va vaqt bilan cheklanganda samaraliroq ishlaydi. Shu bilan birga, NPL ulushi islohot ssenariysida pasayish trendini namoyon etadi, bu axborot simmetriyasi yaxshilanishi va risk baholashning ancha aniqlashuvi bilan izohlanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan miqdoriy baholash natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasidan moslashtirilgan siyosiy paket (kredit kafolatlari, kredit axboroti infratuzilmasini rivojlantirish, ko'chma mulk garovi reyestrlari va maqsadli foiz subsidiyalari) O'zbekiston sharoitida kichik biznes subyektlarini (KBS) kreditlash hajmini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Qat'iy effektlar modeli, logit regressiya va farqlar farqi (DiD) yondashuvlari bo'yicha baholashlar kafolat qoplama darajasi, kredit axboroti sifati va garov huquqlarini takomillashtirish eng kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar ekanini tasdiqladi.

Islohot ssenariysida KBS kredit indeksi 2025–2030-yillarda bazaviy ssenariyga nisbatan 36,9 punktga yuqori prognoz qilinmoqda. NPL ulushi 6,0% dan 4,9% gacha kamayadi, bu esa nafaqat hajm, balki portfel sifati jihatidan ham sezilarli yaxshilanishni bildiradi. ROI tahlilida eng yuqori investitsiya qaytaruvchanligi garov siyosatini optimallashtirish (~0,25) va foiz subsidiyalarini maqsadli qo'llash (~0,24) orqali kuzatiladi. Sezgirlik

²⁷ Muallif hisob-kitoblari va simulyatsiya natijalari asosida, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma'lumotlari, Jahon banki (World Bank) va OECD siyosat tavsiyalari asosida.

tahlili esa foiz marjasi, kutilayotgan zarar va kredit axboroti samaradorligi kabi parametrlar islohot natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Kompleks siyosat choralari kichik biznes kreditlash bozorida o'sish sur'atlarini tezlashtirish, risklarni kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash uchun muhim strategik vosita sifatida qaralishi mumkin.

Kredit kafolatlari tizimini kengaytirish — davlat-xususiy sheriklik asosida kafolat qoplama darajasini oshirish orqali banklarning kredit berishdagi riskini kamaytirish.

Kredit axboroti infratuzilmasini mustahkamlash — kredit byurolari va reyestrlar qamrovini kengaytirish, ma'lumotlarning sifati va yangilanish tezligini oshirish.

Garov tizimini isloh qilish — ko'chma mulk garovi reyestrini modernizatsiya qilish va alternativ garov turlari bo'yicha qonunchilikni moslashtirish.

Foiz subsidiyalarini optimallashtirish — qisqa muddatli, aniq maqsadli va yuqori iqtisodiy samara beruvchi loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirish.

Raqamli kreditlash tizimini rivojlantirish — real vaqt rejimida monitoring va avtomatlashtirilgan risk baholash tizimlarini joriy etish.

Doimiy monitoring va baholash — ROI va qo'shimcha farq ko'rsatkichlarini yillik tahlil qilish hamda islohotlarni iqtisodiy sharoit o'zgarishiga moslashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. OECD. (2024). Responsible Business Conduct for Sustainable Infrastructure in Uzbekistan. www.oecd.org.
2. OECD. (2022). Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard. www.oecd.org.
3. World Bank. (2023). Uzbekistan Infrastructure Governance Report. www.worldbank.org.
4. World Bank. (2020). SME Finance Policy Guide. Washington, DC.
5. IMF. (2022). Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia.
6. Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Maksimovic, V. (2005). Financial and Legal Constraints to Growth: Does Firm Size Matter? *Journal of Finance*, 60(1), 137–177.
7. Berger, A. N., & Udell, G. F. (2006). A More Complete Conceptual Framework for SME Finance. *Journal of Banking & Finance*, 30(11), 2945–2966.
8. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2020). *Principles of Corporate Finance* (13th ed.). McGraw-Hill Education.
9. Jensen, M. C. (1986). Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate Finance, and Takeovers. *American Economic Review*, 76(2), 323–329.
10. Opler, T., Pinkowitz, L., Stulz, R., & Williamson, R. (1999). The Determinants and Implications of Corporate Cash Holdings. *Journal of Financial Economics*, 52(1), 3–46.
11. Almeida, H., Campello, M., & Weisbach, M. S. (2004). The Cash Flow Sensitivity of Cash. *Journal of Finance*, 59(4), 1777–1804.
12. U. S. Small Business Administration. (2023). Programs Overview. www.sba.gov
13. Japan Finance Corporation. (2022). Annual Report. www.jfc.go.jp.
14. Абрамов, А., & Колесников, В. (2018). Кредитование малого бизнеса в России: проблемы и пути их решения. *Финансы и кредит*.
15. Назарбаева, Д., и др. (2019). Государственная поддержка малого и среднего бизнеса в Казахстане. *Экономика и статистика*.
16. Maxmudov, N. M. (2021). O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirish va kreditlash imkoniyatlari. TDIU ilmiy maqolalari
17. Maxmudov, N. M., Avazov, N. R. (2019). O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan samarali foydalanish yo'llari. TDIU ilmiy maqola.
18. Raxmatov, B. E. (2020). Kredit risklarini baholash va boshqarish mexanizmlari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali*.
19. Raxmatov, B. E. (2020). Investitsion faoliyatda xatarlarni baholash usullari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali*.
20. Sobirov, A. B. (2022). Davlat-xususiy sheriklik asosida moliyalashtirish imkoniyatlari. TDIU ilmiy to'plami.
21. Sobirov, A. B. (2021). Davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiya loyihalarini amalga oshirish masalalari. TDIU ilmiy to'plami.
22. Usmonov, M. R. (2022). Korxonalarda pul oqimlarini boshqarishning zamonaviy yondashuvlari. *O'zbekiston banklari ilmiy-amaliy jurnali*
23. Inlibrary. uz. (2023). Investitsiya loyihalarini boshqarishdagi tizimli muammolar. <https://inlibrary.uz/index.php/science-shine/article/view/85003>.
24. Lex. uz – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari milliy bazasi. <https://lex.uz>.
25. OECD rasmiy veb sayti. <https://www.oecd.org>.
26. IEA rasmiy sayti. <https://www.iea.org>.
27. Jahon banki rasmiy portali. <https://www.worldbank.org>.
28. Arxiv ilmiy maqolalar bazasi. <https://arxiv.org>.
29. ResearchGate. <https://www.researchgate.net>.
30. Inlibrary ilmiy maqolalar platformasi. <https://inlibrary.uz>.
31. SDG Milliy portali. <https://sdgnu.uz>.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>